

PROFESOR

prof. Gabriela Drăguș

**BISERICA ȘI ȘCOALA LA
SUSENII BÂRGĂULUI
*SCURT ISTORIC***

EDITURA MERITOCRAT CLUJ-NAPOCA

ISBN 978-630-6502-85-1

prof. Gabriela Drăguș

BISERICA ȘI ȘCOALA LA SUSENII BÂRGĂULUI
SCURT ISTORIC

EDITURA MERITOCRAT CLUJ-NAPOCA

2022

TEXT © Biserica și școala la Susenii Bârgăului *Scurt istoric* /prof. Gabriela Drăguș

Toate drepturile rezervate autorului

Consilier editorial: lect. dr. Tiberiu Irimia
Lector de carte: ing. drd. Paula Mândrean
Tehnoredactare: prof. Gabriela Drăguș
Coperta I-IV: prof. Alexandru Georgiu
Corectura: prof. Gabriela Drăguș
Grafică generală: prof. Alexandru Georgiu

Editura Meritocrat Cluj-Napoca
Tel. 0760 607 889, 0741 494 338
e-mail: meritocracj@gmail.com

© 2022 *Editura Meritocrat Cluj-Napoca*

Toate drepturile grafice asupra acestei ediții aparțin editurii Meritocrat, orice reproducere sau modificare, indiferent de formă și suport, neautorizată urmând să suporte consecințele legii.

Responsabilitatea calității corecturii textului din această carte aparține autorului.

Biserica și Școala au fost două instituții care au menținut în sufletul românilor speranța de mai bine, identificată de cele mai multe ori cu emanciparea națională. Rolul Bisericii și al școlii a fost de neînlocuit în viața românilor transilvăneni de pe Valea Bârgăului, fapte devenite posibile prin implicarea activă în viața comunității a unor mari nume: preoți mai întâi și apoi dascăli, bîrgăuanii Eliseu Dan din Susenii Bârgăului, Pavel Beșa din Prundu Bârgăului, Ioan Dologa din Tiha Bârgăului, au făcut posibil ca și în acest colțișor de țară oamenii să poată citi, scrie și mai ales ruga în limba maternă.

Timp de secole, românii transilvăneni au fost privați de protecția unor instituții civile acest rol fiind preluat de către școală și biserică. Fără asistența lor, a conservării limbii și religiei, a specificului național, românii ar fi fost supuși deznaționalizării. Însă biserica, atât cea ortodoxă cât și cea greco-catolică, era păstrătoarea credinței creștine, care era identificată de români cu legea românească. Raporturile strânse dintre țărânie și intelectualitatea sătească, preoțimea și dascălimea, s-au cimentat și mai mult în deceniile regimului dualist din nevoia de apărare a ființei etnice.

Biserica

***Biserica ortodoxa Susenii Bîrgăului construită între anii 1898-1899,
cu hramul „Înălțarea Domnului”***

Existența comunităților creștine pe Valea Bârgăului se pierde în negura vremii. Arhitectura religioasă ni s-a transmis fie sub formă de ruine, fie sub formă funcțională, fie sub formă de mențiune documentară. În Evul mediu a existat și la noi o civilizație a lemnului și de aceea multe edificii nu s-au păstrat. S-a construit preponderent din lemn, dar acesta este un material perisabil. Piatra este cea care sfidează timpul. Spațiul românesc a fost unul în care pericolul năvălirilor popoarelor stepei a fost unul considerabil. Datorită acestor elemente am moștenit puțin din ceea ce s-a construit.¹

În documentele mai vechi, comunitățile românești de pe Valea Bârgăului figurau ca Bârgăul Superior și Inferior (de Sus și de Jos), fără a fi enumerate satele componente.

Înainte de 1698-1701, când s-a realizat unirea cu Biserica Romei, toate așezările de pe Valea Bârgăului au avut parohii ortodoxe. În conscripția Aron din anul 1750 sunt indicate

---

¹ Dorin Dologa, Contribuții la istoricul Bisericii din Susenii Bârgăului, Anuarul Bârgăuan, Nr. 5, Editia 2015

individual, pentru prima oară, 7 dintre satele bârgăuane în componența Protopopiatul greco-catolic Tăure: Rusu Bârgăului (Rusz Borgo), Josenii Bârgăului (Zsoszeni), Mijloceni (Miszlocsény), Suseni (Zsuszeni), Prund (Prund Szek), Tiha (Tyha) și Bistrița Bârgăului (Borgo Bisztrita Besztercze)².

Ca urmare a mișcării de revenire la ortodoxie din anii 1758-1762 conduse de călugărul Sofronie, a emiterii edictelor de toleranță din 13 iulie 1759 și 6 noiembrie 1762 care au condus la refacerea instituțională a bisericii ortodoxe, comunitatea din Bistrița Bârgăului s-a divizat confesional între ortodoxie și greco-catolicism iar în celelalte parohii s-a trecut masiv la ortodoxie, excepție făcând cea din Tiha, care va rămâne greco-catolică.

La înființarea graniței militare născădane (1762-1763), autoritățile imperiale au impus inițial acceptarea religiei greco-catolice pentru toate localitățile de pe teritoriul Regimentului II românesc de graniță, dar, la militarizarea Văii Bârgăului din anul 1783, majoritatea grănicerilor din aceste sate și-au putut păstra religia ortodoxă datorită edictelor de toleranță emise de casa imperială în anii 1759, 1762 care au permis recunoașterea cultului ortodox și refacerea instituțională a bisericii ortodoxe din Transilvania și cel din 1781 care stipula că oficialii și soldații pot aparține și de cultul ortodox³.

Însă pe Valea Bârgăului au existat **3 parohii greco-catolice**: în *Bistria-Bârgăului*, unde o parte din comunitate era *ortodoxă* iar cealaltă parte *greco-catolică*, în *Tiha Bârgăului* și în *Mureșenii Bârgăului*, comună desprinsă în anul 1802 din Tiha Bârgăului. La *Parohia greco-catolică Bistrița Bârgăului* erau afiliați și credincioși greco-catolici din localitățile *Prundul Bârgăului*, *Susenii-Bârgăului*, *Mijlocenii-Bârgăului*, *Josenii-Bârgăului* și *Rusu-Bârgăului*, unde comunitățile erau majoritar ortodoxe.

Valea Bârgăului a avut un rol major în conservarea ritului român ortodox în zona de graniță dintre Transilvania și Moldova. Aici **erau 6 parohiile ortodoxe la**: *Prundul Bârgăului*, *Susenii-Bârgăului*, *Mijlocenii-Bârgăului*, *Josenii-Bârgăului*, *Rusu-Bârgăului* și *Bistrița Bârgăului*, unde era o situație inedită pentru această zonă, după cum am arătat, comunitatea fiind împărțită între cele două confesiuni, ortodoxă și greco-catolică (unită)⁴.

După cum reiese din conscripția clerului ortodox din 1767, o parte a comunității din Bistrița Bârgăului, precum și parohiile Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Prundul Bârgăului și Rusu Bârgăului au revenit la confesiunea ortodoxă după ce, pe la începutul secolului al XVIII-lea, trecuse la greco-catolicism, figurând în componența Protopopiatul Sic. Presistența în ortodoxie s-ar putea explica și prin vecinătatea cu Moldova, zonă compact ortodoxă, singura cale de legătură a Transilvaniei cu Moldova fiind Valea Bârgăului prin Pasul Tihuța, până la constituirea, în perioada întreblică, a căii ferate de pe Valea Ilvelor. După 1786, când a luat ființă Protopopiatul ortodox român al Bistriței cu sediul inițial în Rusu Bârgăului, toate parohiile ortodoxe de pe Valea Bârgăului se aflau în componența lui, subordonare care s-a păstrat fără întrerupere până astăzi. Protopopiatul aparținea de Episcopia ortodoxă a Transilvaniei de la Sibiu, apoi de Episcopia ortodoxă română a Vadului, Feliacului și Clujului.

La Rusu Bârgăului s-a aflat în unele perioade sediul Protopopiatului ortodox român Bistrița (sediul acestuia nu era fix, ci se afla în localitatea al cărui preot era numit protopop). Astfel, sediul a fost și în Mijlocenii dar și în Josenii Bârgăului⁵.

În parohiale de pe Valea Bârgăului existau, la începutul secolului XX, **biserici** din piatră în locul sau alături de cele din lemn. De exemplu la *Mijlocenii Bârgăului* a fost construită

²Fond Oficiu parohial ortodox Prundu Bârgăului, prefață, p. 1.

³Dana Văran, *Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului*, în *Anuarul Bârgăuan*, anul 1, nr. 1, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p.37.

⁴A.N.S.J.B.N., *fond Oficiul parohial ortodox Bistrița-Bârgăului*, Reg. „Istoria comunei Borgo-Bistrița” de popa Vasile Pavel, f3,10

⁵Idem, *fond Oficiul parohial ortodox Bistrița-Bârgăului*, prefață-p. 1.

biserică din piatră între anii 1650-1660, în locul celei vechi din lemn. *Este cea mai veche biserică de piatră de pe Valea Bârgăului.* În anul 1837 în parohia ortodoxă din Prundul Bârgăului s-a construit o biserică, din piatră și cărămidă, în locul celei vechi din lemn, prin contribuția benevolă a credincioșilor și cu ajutorul „Fondurilor grănicerești”.

Este demn de admirat efortul credincioșilor din această zonă pentru a-și construi biserici din piatră, eforturi intensificate la începutul secolului XX dar întrerupte uneori de izbucnirea marii conflagrații mondiale⁶. Actuala biserică din Mureșenii Bârgăului a fost construită din piatră și cărămidă între anii 1914-1916 prin contribuția benevolă a credincioșilor. Vechea biserică de lemn, ridicată în 1806, a fost vândută în anul 1922 locuitorilor din Budacul de Jos.

Localitatea **Susenii Bârgăului** este parte integrantă din cele opt așezări de graniță (grănicerești), înșirate de-a lungul Văii Bârgăului, fiind așezată pe cursul apei Bistricioarei și cu Mureșenii Bârgăului așezată pe cursul văii Tihuței.

Întemeierea acestor așezări de sub poalele munților care le înconjoară se pierde în trecutul istoriei. Unele documente care vorbesc despre existența lor datează din anii 1317, 1328, 1385 cuprinzând mențiuni asupra acestei zone bârgăuane, iar în 1390 sunt amintite două sate numite „duae ville Borgo nuncupati”, dar aceste așezări au fost atestate nominal abia în 1750⁷.

Când s-a construit prima biserică în această parohie nu se cunoaște, dar în cimitirul din centrul satului stau mărturie două cruci datate din sec. XI-XIII, iar în jurul anului 1600-1640 exista o biserică din lemn care mai apoi a fost donată cătunului Dumbrava, satul Livezile. Această vechime este atestată de cele două icoane pictate pe lemn cu inscripții în limba slavonă. Astfel, Icoana Înălțării Domnului are următoarea inscripție: „Pomenește Doamne sufletele robilor Tăi Pașcu și rudeniile lui din Sărmășel”, iar icoana Maicii Domnului cu Iisus are următoarea inscripție: „Aceste icoane le-a plătit Ciot Maria pentru iertarea greșalelor și le-a adus de la satul Dumbrava în zilele craiului Racoți, anul de la facerea lumii 7154 adică 1645”. Iconostasul bisericii are o valoare inestimabilă, devenit obiect de patrimoniu.⁸ A treia icoană data din anul 1700⁹. Fiind mai recentă, în legătură cu a doua biserică există mai multe informații. Luând în discuție problema construcției unei noi biserici, în ședința din 10 aprilie 1871 Comitetul parohial ortodox al comunei Susenii Bârgăului arăta că „biserica e clădită din lemn moale, înainte de aceasta cu câteva sute de ani”¹⁰. În ședința ținută la 13/25 iunie 1888 sinodul (adunarea) parohial ortodox din Susenii Bârgăului a luat în discuție problema reparării vechii biserici, sau a construcției unei biserici noi. Sinodul a decis construirea unei noi biserici, deoarece biserica existentă „fiind edificată cam la anul 1560 din lemn, a devenit atât de slabă, încât amenință în tot momentul cu ruina”¹¹.

În perioada 1898-1899 la Susenii Bârgăului a fost edificată o nouă biserică de zid. După construirea bisericii de zid, biserica veche de lemn din Susenii Bârgăului a fost mutată la Livezile, unde a fost reclădită. În anul 1957 biserica a fost din nou demontată, mutată și reconstruită în satul Dumbrava¹². Pe locul altarului vechii biserici de lemn din Susenii Bârgăului

---

⁶A.N.S.J.B.N., *fond Oficiul parohial ortodox Bistrița-Bârgăului, Reg „Istoria comunei Borgo-Bistrița” de popa Vasile Pavel*, f. 11.

⁷ Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II / O-Z, 1967, p. 81

⁸ Alexandru Vidican, *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița, Monografie - Album*, Ed. Karuna, Bistrița, 2008, p.177.

⁹ Icoana avea inscripția „Această sfântă icoană o au plătit George Trăsneșu și o au dat la Sfânta Biserică din Suseni anul 1700” Porumb Marius, Moraru Onisie, Baci Ioan (coordonatori), *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhie-piscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, 1982, p. 166

¹⁰S. J. A. N. B. N., *fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, dosar 11, f. 31

¹¹ *Ibidem*, f. 322.

¹² Porumb Marius, Moraru Onisie, Baci Ioan (coordonatori), *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhie-piscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, 1982, p. 180

mutată la Livezile, în anul 1906 a fost construită o „capelă”, după cum este numită în documente, o construcție deschisă, cu acoperiș, sub forma unui chioșc¹³.

Astfel, prima biserică de lemn din Susenii Bârgăului exista probabil în jurul anului 1400, a doua biserică de lemn a fost construită în jurul anului 1560, iar a treia biserică, de zid, a fost edificată în 1898-1899.

Arhitectura religioasă românească nu atinge nivelul celei din Occident, dar ea comportă trăsături care ne definesc în acest spațiu geo politic. Ea dovedește o continuitate culturală, este o creație a neamului românesc care se înscrie în durata lungă și reprezintă civilizația românească.

Arhiva parohiei Susenii Bârgăului nu deține documente mai vechi de 1780 din care să rezulte numele și numărul preoților care s-au succedat la altarul acestei sfinte biserici, la această biserică au slujit următorii preoți: Ștefan Flămând (1781- 1824), Ioan Flămând (1824-1848). Din perioada păstoririi pr. Simion Flămând (1848-1872)¹⁴, avem statutele „spre scopulu edificării unei biserici din materialu solidu, acomodata timpului și ritului de care să țină comuna bisericiască Borgo Suseni”¹⁵. Secțiunea 1, a aceluiași statut menționează că edificiul va fi o biserică din piatră și cărămida, după ritul și stilul oriental și va purta numele de „biserica română greco-orientală.”¹⁶

Urmează Macedon Flămând (1872-1880), Simion Flămând (1880-1886), Pavel Beșa, administrator în perioada 1885-1888, Ioan Orban (1888-1897), Pavel Beșa, administrator în perioada 1897-1898, iar în timpul păstoririi părintelui Eliseu Dan (1898-1927) s-a construit biserica. Din „actul comemorativ” reiese că biserica are hramul „Înălțarea Domnului” și s-a edificat între anii 1898-1899 sub domnia „Împăratului Rege al Austro-Ungariei, Francisc Iosif I”, arhiepiscop și mitropolit al „românilor de religie ortodoxă răsăriteană din Ungaria și Transilvania”, Miron Românul, protopresbiter greco ortodox Simion Monda, iar paroh local Eliseu Iulian Dan¹⁷. Tot din acest act aflăm că în anul 1898 s-a edificat și calea ferată de la cetatea Bistrița până în valea Bârgăului și s-a ridicat și crucea, în 8 noiembrie 1898 de către maestrul din Bistrița Otto Ludvig, care a refăcut, acoperit și înălțat cu 15 metri turnul tot în luna aceea¹⁸. Între anii 1906-1907 s-a construit Școala cu trei clase. Tot prin grija părintelui s-au început lucrările de construire a actualei case parohiale și s-au încheiat în anul 1929 în timpul părintelui Nicolae Cristea¹⁹, cel care reușește să construiască și prima Casă Culturală de pe Valea Bârgăului între anii 1936-1937. A urmat, Augustin Pop, ca administrator în perioada 1927-1928²⁰, Nicolae Cristea (1928-1969), Simion Cristea (1969-1977), Dumitru Pugna (1977-2004), Gabriel Pugna (2004-azi).

În timpul păstoririi preotului Simion Cristea s-au încheiat lucrările de acoperire cu tablă a bisericii, iar părintele Dumitru Pugna „a condus lucrările de reparare capitală a bisericii, respectiv: tencuire exterioară în terasit, extinderea corului și pictura bizantină realizată în tehnica tempera de renumitul pictor George Croitoru. Din anul 2004 au început lucrările de reparație capitală a casei parohiale și de construire a unei noi clădiri pentru arhiva parohiei, cu sprijinul deosebit al primăriei”²¹.

Funcția principală a preotului în comunitate era aceea de păstor spiritual, chezaș al valorilor religioase, morale și naționale. Biserica era cadrul în care se transmiteau către enoriași

¹³ S. J. A. N. B. N., fond *Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, dosar 24, ff. 265, 444.

¹⁴ A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, d. 24/1871-1946, f. 1.

¹⁵ A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, f. 11.

¹⁶ A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, f. 11.

¹⁷ A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, Act comemorativ, f. 1.

¹⁸ A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, Act comemorativ, f. 2.

¹⁹ A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, Act comemorativ, f. 485

²⁰ A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*, Deviz de spese a casei parohiale din Susenii Bârgăului, f. 306.

²¹ Informații de la Pr. Paroh Gabriel Pugna

învățăturile moralei creștine dar și informații de interes public. Preotul trebuia să întocmească periodic statistici și rapoarte referitoare la numărul sau starea credincioșilor săi. Un alt atribut important al parohilor era cel de consemnare a datelor de stare civilă. Până în anul 1895, când s-au constituit pe lângă notariate oficii de stat de stare civilă, singurele înregistrări privind nașterile, căsătoriile și decesele pot fi regăsite în registrele parohiale de stare civilă²².

Potrivit Statului Organic al Bisericii ortodoxe Române din Transilvania, elaborat în anul 1868, problemele fiecărei parohii erau conduse de *sinodul parohial* format din 3 membrii marcanți ai parohiei. La fel stăteau lucrurile și în cazul parohiilor greco-catolice, *sinodul parohial* fiind format din membrii marcanți ai parohiei. Acesta alegea „*Comitetul parohial*” ca organ executiv, pe preoții parohi și pe învățătorii școlilor „poporale parohiale” (confesionale). După 1858 școlile comunale au fost transformate în școli confessionale. Învățătorul era ales de sinodul parohial, preotul era directorul școlii, iar vicarul, în cazul celor greco-catolice, sau protopopul, în cazul celor ortodoxe, era „inspectorul” școlilor din vicariat sau protopopiat. Dependența învățământului sătesc de organele bisericești s-a păstrat până în anul 1918 când statul român a preluat administrarea procesului de învățământ din ciclul elementar²³.

În anii Marelui Război, Biserica este, în continuare, instituția intermediară între autoritatea politică și credincioși. Rolul pe care i-l impune conducerea politică, acela de a-și îndemna credincioșii la loialitate și patriotism, dovedește poziția grea în care aceasta s-a aflat. Obligate să se refugieze, în toamna anului 1916, la Oradea, conducerile celor două biserici românești din Transilvania au fost apoi supuse presiunilor pentru a semna un manifest împotriva Antantei.

Intrarea României în război alături de Antantă, în 1916, a declanșat o reacție euforică printre românii ardeleni, unii organizând primirea armatei române eliberatoare. Reacția oficială a autorităților maghiare n-a întârziat să apară prin arestări, deportări ori trimiteri pe front a sute de preoți²⁴. Spre deosebire de alte zone ale Transilvaniei, pe Valea Bârgăului nu am găsit, din documentele cercetate până în prezent, astfel de cazuri dar cercetarea este încă la început.

Biserica, atât cea ortodoxă cât și cea greco-catolică, a fost instituția care a menținut viu spiritul românesc în Transilvania, pe întreaga perioadă a dualismului austro-ungar dar mai cu seamă în timpul Primului Război Mondial când legislația antinaționalități adoptată de statul maghiar a fost din ce în ce mai restrictivă.

Biserica, ca administrator și finanțator, alături de comunitățile locale, al școlilor confessionale trebuia să facă față acestor încercări de desființare a învățământului confesional, văzută ca modalitatea cea mai eficientă de păstrare a specificității naționale. De aceea, preoțimea s-a bucurat de atenția deosebită a organelor represive ale statului, care încercau astfel să intimideze populația românească.

Preotul, figură de seamă a intelectualității rurale, era privit cu mare respect în satele de pe Valea Bârgăului. Spre deosebire de învățători, preoții din parohii nu au fost recrutați pe front. Rămăși însă în comunități trebuiau să lupte și ei pe „frontul de acasă”, să facă față ororilor războiului, lipsurilor cauzate de acesta, unor sarcini mereu sporite, să vegheze la respectarea normelor morale și legale în comunitățile pe care le păstoresc. De asemenea, ei erau chemați să mențină un echilibru între hotărârile autorităților politice și interesele naționale, care nu de puține ori erau contrare. Autoritățile bisericești îi însărcinează și cu suplinirea învățătorilor trimiși pe front, după cum am văzut, iar aducerea la îndeplinire a numeroaselor ordine de colecte, rechiziții și împrumuturi de război le revine, în mare măsură, tot lor, după cum vom vedea în cele ce urmează.

---

²²Idem, *fond Oficiul parohial greco-catolic Tiha Bârgăului* –prefață, p.1.

²³Idem, *fond Oficiul parohial ortodox Rusu Bârgăului* – prefață, p.1, *fond Oficiul parohial greco-catolic Mureșenii Bârgăului* – prefață, p.1.

²⁴Eugenia Bălea, *op.cit.*, p. 133-134.

Pentru a finanța războiul, oficialii au recurs mai ales la urcarea impozitelor, la instituirea unor noi impozite, din 1 ianuarie 1917, și la împrumuturile de război. Sumele adunate prin cele 8 împrumuturi de război au acoperit cheltuielile de război în proporție de 58%, aducând statului suma de 18 miliarde coroane²⁵.

Creșterea tot mai accelerată a prețurilor și sărăcirea progresivă a determinat statul să intervină cu ajutoare bănești pentru o seamă de categorii profesionale, între care preoții și cadrele didactice. Deși în anul 1914 ierarhii bisericii ortodoxe sfătuiau prin ciculare și scrisori comitetele parohiale să depună toate eforturile pentru asigurarea salariilor preoților și respingeau propunerea de a cere ajutorul de la stat, insistând asupra motivelor pentru care nu acceptau acest lucru, totuși, situația înrăutățindu-se drastic în timpul războiului, numărul solicitanților a fost mult mai mare decât ajutoarele acordate, statul impunând anumite criterii de distribuire a acestora precum și un buget fix. Sumele alocate reprezentau ajutorul pentru îmbrăcăminte preoților. Faptul că unele categorii de preoți au rămas neajutați ne arată insuficiența măsurii²⁶.

Dacă în secolul XIX preotul era agricultor, în secolul XX acesta era un intelectual prin formație, urmând un traseu educațional bine stabilit pentru a deveni preot. Pe Valea Bârgăului, ca de altfel în întreg Ardealul, funcția de preot și chiar parohia se transmiteau din tată în fiu sau ginere, astfel că se formează adevărate „dinastii” de preoți cum au fost familiile Monda, Beșa, Pugna, Buzdug, care au dat și protopopi ai Bistriței. Noii preoți aveau însă nevoie de acceptul comunității și acordul autorităților ecleziastice superioare. Ulterior, funcțiile s-au ocupat prin concurs.

Astfel, preotul a devenit un adevărat lider al comunității pe care o păstorea, mai ales în mediul rural, așa cum este și cazul Parohiei *Susenii Bârgăului*:

Indiferent de religie, viața bisericească a românilor din Transilvania a fost intens marcată de raportul religie-națiune, iar legătura aceasta a fost, de cele mai multe ori, creatora istoriografiei românești. Biserica românească, atât cea ortodoxă cât și cea greco-catolică, a reușit și în perioada epocii moderne, să împărtășească soarta poporului român, în acest ținut transilvănean. Dacă istoria definește evoluția unei etnii, atunci, în subsidiar, religia poate fi considerată: „drept unitatea organică, profund înrădăcinată în sufletul acesteia, care îi conferă un profil psihologic și moral individualizat”.²⁷

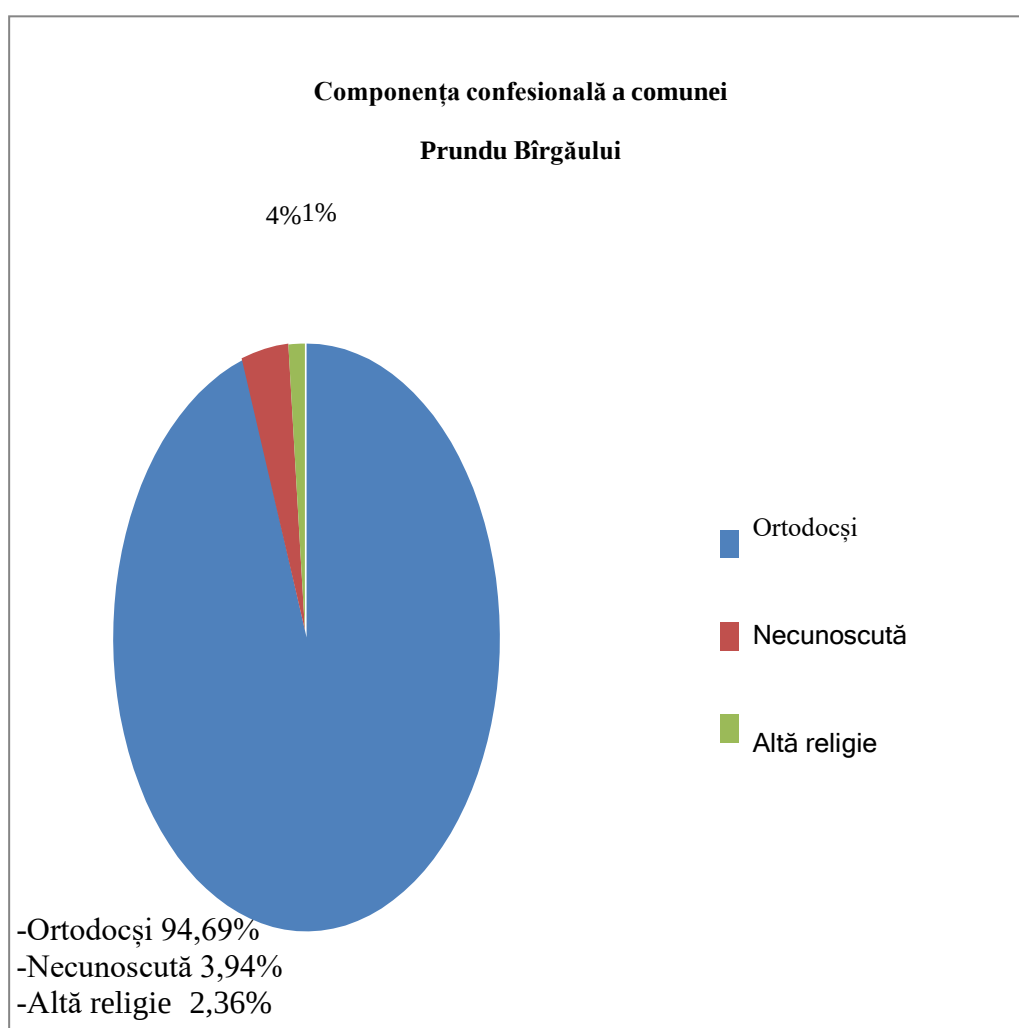
Valea Bârgăului, reprezentând o comunitate de sate compacte românești, a reușit să păstreze religia ortodoxă în cea mai mare parte. Ortodoxia s-a păstrat nealterată pe această vale și datorită sprijinului permanent pe care vecinii moldoveni l-au dat fraților bârgăuani. Biserica exprimă, fără îndoială, manifestarea simțământului religios. Ea reprezintă „tărâmul” desfășurării cultului religios prin săvârșirea sacramentelor și cultivarea virtuților creștine. Biserica asigură puntea dintre Divinitate și creația sa având și un rol cultural esențial în conservarea limbii, legii și datinilor străbune. De aceea, măsurile de dezrădăcinare a ei au provocat manifestări imediate ale celor care o reprezentau, dar care din păcate, de multe ori, au fost nevoiți să asiste la dezmembrarea sa. În prezent, pe Valea Bârgăului, cultul principal este cel Creștin Ortodox, dar există și unii care aparțin altor culte: Greco-Catolic, Oastea Domnului, Penticostali, Martorii lui Iehova, la Susenii Bârgăului, potrivit spuselor preotului paroh, Pugna Gabriel, existând doar 3 familii de alte confesiuni decât cele ortodoxe.

²⁵Eugenia Bălea, *Perspectiva vieții rurale asupra Primului Război Mondial*, Cluj-Napoca, 2004, p.100.

²⁶*Idem*, fond Oficiul parohial ortodox român Prundu Bârgăului, dos.4, f. 31, 280.

²⁷Vasile Leb, *Biserica și implicare. Studii privind istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Limes, Cluj, 2000, p.76.

Grafic Nr.1-Componenta confesională a comunei Prundu Bîrgăului (2002)

Școala

Imagine- Școala Gimnazială Susenii Bârgăului

Prima școală din „Țara Bârgăului” a fost Școala Trivială din Prundu Bârgăului înființată în 1786. Denumirea de „trivială” provine de la școlile evului mediu în care studiul gramaticii, dialecticii și retoricii forma așa numitul „trivium”. De aici și denumirea de „școli triviale” a „Școlilor populare” înființate sub domnia Mariei Tereza, în care se învățau tot trei obiecte: citirea, scrierea și calcularea. În anul 1817 preoțimea greco-ortodoxă de pe teritoriul regimentului de graniță, deci și cea din Țara Bârgăului, a cărei populație era în majoritate ortodoxă, a înaintat o cerere către Consiliul belic de la Curtea din Viena prin care se cerea desființarea școlilor triviale și în locul lor să se ridice în fiecare comună școli sătetești (Dorfschulen) conduse de preoți, numite și școli confesionale. Cererea a fost, însă, respinsă prin rescriptul Consiliului nr. 535 din 7 februarie 1813²⁸.

Din anul 1827 au început să ia ființă pe întreg teritoriul regimentului de graniță năsăudean, deci și în Țara Bârgăului, școli comunale (naționale) în limba română, respectiv școli confesionale. Astfel, în 1828 iau ființă școlile din Tiha Bârgăului, Bistrița Bârgăului și Josenii Bârgăului, iar în 1830 cele din Mureșenii Bârgăului, *Susenii Bârgăului*, Mijlocenii Bârgăului și Rusu Bârgăului.

Școlile triviale se transformă în 1837 în școli triviale germane, cu limba de predare germană (Deutsche - Trivialschulen), cu scopul de a pregăti pe viitorii subofițeri canceliști, primari comunali. În celelalte localități de pe Valea Bârgăului, la insistențele Curții de la Viena se vor crea școli în anii 1828-1829, sub denumirea de școli populare. Demersurile imperiului au fost bine primite de locuitorii satelor, care credeau că prin știință de carte vor scăpa mai repede de sărăcie.

Înființarea de școli pe Valea Bârgăului, și mai ales a celei din Prundu Bârgăului, va avea urmări însemnate în evoluția vieții în această zonă. Mulți tineri vor pleca de pe băncile școlilor bârgăuane spre școlile năsăudene. Cei mai mulți vor urma școala normală și Institutul de creștere militară. Cei mai harnici și mai inteligenți vor trece la școli înalte din Transilvania sau

²⁸ Virgil Șotropa, Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudane...*, p. 73.

de la Budapesta și Viena.

Apare treptat o pleiada de subofițeri și ofițeri bârgăuani în cadrul regimentului năsăudean. Alți bârgăuani vor deveni învățători, preoți, juriști. Mulți dintre ei, după terminarea studiilor, vor reveni pe plaiurile natale și vor contribui din plin la ridicarea intelectuală și morală a satelor de aici.

La înființarea școlii triviale din Prundu Bârgăului autoritățile vor stabili ca limba de predare să fie limba română. În funcție de condițiile prin care trece Transilvania, în predare vor fi introduse și alte limbi sau limba română va fi înlocuită pentru scurte perioade.

În anul 1837, având în vedere că la regimentul năsăudean erau mulți ofițeri veniți din Austria și că multiplele ordine imperiale veneau în limba germană, grănicerii trebuiau să aibă noțiuni de limba germană încă din școala trivială și, ca atare, se introduce în predare, pe lângă limba română și limba germană.

După așezarea dualismului austro-ungar, autoritățile maghiare vor introduce în predare, începând cu anul 1871, și limba maghiară, la clasele a III-a și a IV-a. În anii următori vom constata ca, treptat, limba germană va fi înlocuită cu limba maghiară.

Ca și în celelalte 44 de comune de pe teritoriul fostului regiment de graniță năsăudean, începând cu anul 1827, în Prundul Bârgăului a funcționat o școală comunală.

Tot aici a funcționat și o școală superioară denumită între 1786-1872 școală trivială, între 1872-1885 școală normală iar apoi școală elementară fundatională până la desființarea ei în 1909. În anul 1864 când școlile triviale au fost reorganizate și unite cu școlile comunale, Școala comunală din Prundul Bârgăului s-a contopit cu Școala trivială din localitate formând împreună 3 clase.

Istoria satului Susenii Bârgăului, strâns legată de cea a comunei Prundu Bârgăului, de care aparține administrativ satul, încă din 30 decembrie 1947, când după noua împărțire administrativ-teritorială a Republicii Populare Române. Încă de pe atunci, comuna Susenii Bârgăului este desființată, devenind sat aparținător al comunei Prundu Bârgăului, fapt ce impune ca cercetarea asupra Școlii și Învățământului de aici să se facă împreună.

Nu există în arhivele fondurilor bisericești nici un act care să precizeze anul înființării. Într-un raport despre averea școlii din anul 1876, parohul și directorul școlii confesionale greco-ortodoxe menționează ca școala posedă o grădină de pomărit din anul 1857. Înseamnă că școala a fost construită anterior acestui an.²⁹

În 1835, este edificată la Susenii Bârgăului prin comuna bisericească Școala Veche Confesională. Următoarea relatare cu privire la evoluția Instituției, conform arhivei de inventariere a averilor imobile și mobile a Parohiei Borgo Suseni, la 1880, arată că în 1852 din fondurile grănicerești Școala Confesională cea Nouă, din material din piatră.

Între anii 1906-1907 s-a început construirea și la Susenii Bârgăului a Școlii cu trei clase, demers întrerupt de aplicarea noii legi și izbucnirea Primului Război Mondial. Astfel, de pe Valea Bârgăului, deși se aflau în sate numai câțiva moșnegi și soțiile celor ce sângerau pe fronturi, au declarat că susțin școlile confesionale ortodoxe și în absența ajutorului de stat următoarele comitete parohiale: Josenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Rusu Bârgăului și Susenii Bârgăului.³⁰ La începutul secolului al XX-lea, comunitățile din această zonă depun un efort remarcabil pentru a construi școli și biserici.

În anul 1914 ambele săli ale Școlii confesionale ortodoxe din Susenii Bârgăului au fost ocupate de către armată, iar învățătorul Iulian Flămând a fost mobilizat și trimis pe front, motiv pentru care cursurile școlii au fost întrerupte³¹. În luna august 1915 învățătorul Iulian Flămând a căzut prizonier în timpul luptelor de pe frontul din Rusia. El s-a înscris în Corpul voluntarilor ardeleni constituit din foștii prizonieri de război din Rusia și la 25 noiembrie 1918 s-a întors din

²⁹ A.N.B.-N., Fond Of. Paroh. Mijlocenii-Bârgăului, d. 1, 1883, inv. 34.

³⁰ Fond :Oficiul parohial ortodox Bistrița-Bârgăului, dos. 13, f. 54.

³¹ Fond: Oficiul parohial ortodox român Bârgăului, dosar 20, ff. 171, 192, 199.

România la Susenii Bârgăului³². Din cauza războiului în anul școlar 1915/1916 nu s-au ținut cursuri cu elevii claselor a V-a și a VI-a ale Școlii confesionale ortodoxe Susenii Bârgăului³³. La începutul anului 1918 guvernul maghiar a decis înființarea în zona de est a Transilvaniei a așa-numitei „zone culturale”. Ca urmare, Școala confesională ortodoxă din Susenii Bârgăului a fost desființată, în locul ei fiind înființată Școala populară elementară de stat.³⁴

Din anul școlar 1898/1899 statul maghiar a înființat o școală elementară de stat cu predare în limba maghiară. Când Școala elementară fundațională a fost desființată în 1909, inventarul ei a fost preluat de Școala de stat împreună cu o parte dintre cadrele didactice și elevi. Școala confesională ortodoxă a continuat să funcționeze până în anul școlar 1918/1919. Începând cu luna noiembrie 1918 școala din Prundu Bârgăului își va desfășura activitatea numai în limba română. După primul război mondial, la 10 noiembrie 1918, școala își reia activitatea ca „Școala de Stat de 7 ani” cu limba de predare română.

După unirea din 1918, școală de stat a funcționat cu 6 clase mixte. Începând cu anul școlar 1922/1923 clasele nu vor mai fi mixte ci separate, formând două școli care funcționau în aceeași clădire: școala primară de fete având directoare pe învățătoare Leontina Beșa și școala primară de băieți cu dascălul Ilarion Bozga ca director. Școlile de băieți și fete au funcționat astfel până la cedarea Ardealului de nord din 1940 și după reinstaurarea administrației românești, în toamna anului 1944, până în 1948. Sub ocupația horthystă (1940-1944) școala a fost mixtă.

Numărul elevilor care frecventau școala era, potrivit recensământului copiilor de vârstă școlară pe anul școlar 1923/1924, de 538 de elevi împărțiți pe vârste astfel : „între 7-13 ani, 190 de băieți și 176 de fete, între 13-16 ani, 93 de băieți și 76 fete. Dintre ei 474 erau români, 50 evrei , 9 germani și 5 unguri”. „Încălzirea cu lemne. Iluminatul cu petrol. Apa nu este. Instalație de canalizare nu este. Closete cu 10 cabine. Curtea nu este pietruită. Arbori 5. Pomi fructiferi nu are. Stare generală a imobilului este bună”.

Elevii care terminau cele 4 clase primare puteau să se înscrie la un gimnaziu sau să-și continue studiile în localitate. În Prundu Bârgăului, în afară de Școala elementară de 7 clase, au mai funcționat între 1923-1940, o școală inferioară de meserii și între 1946-1948 un gimnaziu unic. Din toamna anului 1940, după alipirea Ardealului de nord la Ungaria, se introduce limba maghiară în predare începând cu clasa I. Se va reveni la utilizarea limbii române în școală la începutul anului școlar 1944-1945. La 10 octombrie 1946 în cadrul școlii își începe activitatea “Gimnaziul Unic” cu 64 elevi în clasa I și cu 7 cadre didactice. Va funcționa astfel până la reforma din 1948. Această reformă școlară va numi școala prundeană “Școală elementară de 7 ani cu ciclurile I și II complete”.

În anul 1948, în baza decretului 176/1948, localul în care funcționa școala a trecut din proprietatea parohiei locale în proprietate statului. În 1957 pe lângă școala elementară din Prundu Bârgăului s-au deschis cursuri liceale serale, iar de la 1 septembrie 1961 școala elementară se transformă în „Școala medie mixtă”. Școala medie va școlariza elevi în primul rând din localitățile văii, iar la 15 iunie 1965 dă prima promoție de absolvenți de liceu. Începând cu anul 1966 școlile cu clasele I-VII se transformă în școli cu clasele I-VIII.

Din 1957 pe lângă Școala elementară din Prundu Bârgăului se înființează cursuri liceale serale, iar de la 1 septembrie 1961 școala elementară se transformă în școala medie mixtă. Școala medie va școlariza elevi în primul rând din localitățile Văii Bârgăului, iar la 15 iunie 1965 dă prima promoție de absolvenți de liceu. Începând cu anul 1961 școlile de 7 ani devin școli de 8 ani. Din anul 1965 școala medie va primi denumirea de liceu teoretic. O altă schimbare are loc la 15 septembrie 1969 când apare Școala cu clasele I-X.

³² *Idem*, dosar 21, ff. 314, 333.

³³ *Ibidem*, dosar 16, f. 202.

³⁴ *Ibidem*, dosar 15, ff. 153-162, 166.

O figură reprezentativă a învățământului prundean este cea a dascălului Ilarion Bozga, cu o bogată activitate didactică (1880-1936), director de școală și învățător devotat. El a lăsat o lucrare despre trecutul școlar al localității intitulată „Monografia școlii fundamentale din Prundul Bîrgăului” care completează cu date prețioase informațiile din arhiva acestei școli bîrgăuane.

În anii 1923-1924, au fost înființate Școlile de arte și meserii la Prund, Năsăud, Sângeorz Băi și Telciu. Elevii au fost recrutați dintre copii cu rezultate bune de la școlile primare din jur, școlile fiind echivalente cu clasele I-IV de gimnaziu, având secții de tâmplărie, lăcătușărie și construcții.

Școlile din Sângeorz Băi și Telciu și-au încetat activitatea în timpul crizei economice, iar cele de la Năsăud și Prund și-au continuat activitatea până în 1940, fiind reînființate în anul 1946.

În baza Decretului nr. 175 din 1948, învățământul mediu, școlile de ucenici au fost desființate sau transformate în școli profesionale, organizate pe lângă întreprinderii. Ele aveau drept scop pregătirea cadrelor calificate. Erau organizate pe baza unor legi speciale fiind conduse, finanțate și administrate de ministerul de resort.

În anul 1956-1957 se înființează la Prund Liceul de Cultură Generală cu secția umană curs seral, iar începând cu anul școlar 1961-1962 cursuri liceale de zi, profil uman și real.

Liceul a trecut prin diverse etape : Școala Medie Mixtă, Liceul Teoretic, Liceul Industrial, iar după 1989 din nou Liceul Teoretic cu profilele : filologie, matematică-informatică, biologie-chimie, economic, durata studiilor fiind de 4 ani. Din anul 1992 liceul a primit numele scriitorului Radu Petrescu, care și-a început scurta carieră didactică în Transilvania, la solicitarea sa, pentru a se putea bucura de liniștea propice lecturilor, meditației și scrisului. Liceul ”Radu Petrescu” Prundu Bîrgăului este instituția care cuprinde aproximativ toate formele de învățământ începând cu cel pre-primar, primar, gimnazial, școală profesională de 3 trei ani și terminând cu cel liceal. Este o instituție de învățământ cu personalitate juridică a cărei management este asigurat în conformitate cu prevederile legale în vigoare. Unitatea este condusă de Consiliul de Administrație, un director și un director adjunct. Pentru îndeplinirea atribuțiilor ce-i revin conducere unității de învățământ se consultă după caz cu toate organismele interesate: Consiliul profesoral, Organizația Sindicală, Consiliul Reprezentanților Părinților sau Asociația Părinților, Consiliul Școlar al Elevilor, autoritățile administrației publice locale precum și reprezentanții agenților economici implicați în desfășurarea instruirii practice a elevilor. Unitatea școlarizează elevii de pe întreaga Vale a Bîrgăului, fiind singurul liceu din zonă care are în componența și structura Școala Gimnazială de la Susenii Bîrgăului, aplică politicile și strategiile Ministerului Educației și Cercetării Științifice și ale ISJB-N.

Nu putem vorbi de școala din Prundu Bîrgăului, respectiv structura Școala Gimnazială Susenii Bîrgăului , fără a scoate în evidență cadrele didactice care prin talent, muncă și dăruire au onorat titlul de dascăl. Nu putem să uităm că dascălii bîrgăuani, cei mai mulți ridicați din rândurile localnicilor, au fost sufletul activităților desfășurate pe plan local. Ei au fost nu numai intelectualii care puteau da sfaturi utile, ci și tenaci luptători pentru nevoile neamului. Să nu uităm că învățătorii Ilarion Bozga, Eliseu Dan, Iacob Onea, având alături preoții Teodor Vrăsmas, Pavel Beșa, Ioan Dologa și Anchidim Candale, care s-au alăturat și au susținut mișcarea memorandistă, că unii au fost judecați pentru aceasta și suspendați din învățământ. Să nu uităm ca la instaurarea stăpânirii maghiare, în toamna lui 1940, pentru că elevii ei au atașat la costumele țărănești tricolorul, învățătoarea Eleonora Costea a fost înlăturată din învățământ. Considerăm util să prezentăm câțiva dascăli care s-au remarcat în evoluția școlii prundene. Primul învățător al școlii a fost Alexandru Ilieș, din Tiha Bîrgăului, iar prima femeie învățător a fost Eugenia Greab, venită din zona Sibiului și dascăliță între 1900-1909. Pavel Beșa, născut în Prundu Bîrgăului în anul 1847, a urmat școala din Prund, apoi cursurile gimnaziului din Năsăud, făcând parte din prima promoție a gimnaziului – 1871. Își continuă studiile la Seminarul Andreian din Sibiu și devine profesor și preot catihet de religie greco-ortodoxă. A

fost apreciat ca dascăl și om, a fost un luptător pentru nevoile neamului și, în același timp primul din familia care a dat și alți învățători ca Leontina Beșa, fiica sa și Sanda Croitoru Mereuță, nepoata sa.

Ilarion Bozga s-a născut în 1855 în Tiha Bîrgăului. Urmează școala în satul natal, apoi gimnaziul la Năsăud și cursurile preparandiei din Deva. A fost învățător și director al școlii din Prund și s-a remarcat nu numai ca dascăl ci și ca luptător pentru nevoile neamului, fapt ce a dus la scoaterea sa din învățământ în două rânduri. S-a preocupat de strângerea de date și rodul muncii sale a fost întocmirea monografiilor localităților Prund, Tiha și Mureșenii Bârgăului. Până în zilele noastre circulă remarcă că cine a fost învățat de Bozga, acela știa carte.

Ioan Liviu Cernucan a fost profesor și director al liceului. Venit de pe alte meleaguri se încadrează în viața socială și culturală locală și, mai ales, desfășoară o intensă muncă de cercetare a istoriei locale. De numele său se leagă înființarea muzeului școlii și, de asemenea, organizarea simpozionului științific, care de 40 de ani reunește, cu comunicări, cadre didactice și alți intelectuali cu preocupări științifice.

Alte nume care ar trebui amintite din istoricul acestor instituții, care și-au pus sufletul în educarea a zeci de generații și în formarea a mii de tineri care astăzi le calcă pe urme sau sunt reprezentanți de seamă ai comunității în care i-au format cei pe care merită să îi amintim : Andrițoiu C., Andrițoiu M., Zamfir V., Lucuța E., Platon M.E., Platon M., Pop R., Gâvan M., Axente M., Pleșca A., Pugna L., Olinca M., Bălan T. (profesor, director al liceului 27.02.1946 – 31.01.1994), Hogiu L. (profesor, director și insp. școlar) etc.

Personalități din cadrul Bisericii și Școlii

În spațiul rural, de obicei cultura este reprezentată prin intermediul bisericilor, școlilor, căminelor culturale, cluburilor, ansamblurilor, asociațiilor, cu accent pe promovarea culturii și obiceiurilor tradiționale.

Blaga spunea că "veșnicia s-a născut la sat" fiindcă în sat se deapănă toate frumusețile universului rural, se nasc și mor idei ale necuprinsului.

Credința, datinile și obiceiurile localnicilor au coagulat în secole zestrea folclorică a comunității.

Comuna Prundu Bîrgăului este spațiul unor tradiții culturale și folclorice, care prin bogăția și frumusețea lor au stârnit de-a lungul timpului interesul unor personalități marcante din domeniul cultural care le-au promovat și onorat.

Dacă pe parcursul secolului al XIX-lea, principalele personalități ale satului românesc, implicit și cel la care ne referim în lucrarea de față este condus și controlat de câțiva preoți, avocați sau dascăli, focusați pe obiectivul lor principal, acela de a avea autonomie politică și autodeterminare, în secolul următor, mai ales pe final de secol XX oameni de afaceri și reprezentanți ai profesiunilor libere, avocați, mici întreprinzători, medici, i-au înlocuit pe primii, concentrându-și eforturile în vederea obținerii unei dezvoltări economice, pentru că numai aceasta putea duce la progresul politic și cultural. Aceștia au luptat pentru dezvoltarea agriculturii și industriei românești și a unor mici afaceri, întreprinderi, fabrici, reviste, publicații, asociații. La adăpostul instituțiilor cooperatiste și-au găsit existența sute de familii de intelectuali români, ocupând diferite funcții și îndeplinind și importante acțiuni în viața publică ajutând aproape toate instituțiile culturale pe care le avem: școli, biserici, societăți de tot felul"³⁵.

E normal să-i cunoaștem pe oamenii valoroși din trecut și din prezent, să ne mândrim cu ei, să observăm din timp speranțele și să ne prefigurăm viitorul. E normal ca adevăratele valori să fie modele de urmat:

---

³⁵ Ion I. Lapedatu, „Finanțele private din Ardeal”, în *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928*, vol. I, București, 1929, p. 564.

1. **Preotul Eliseu Dan** (11/23 iunie 1859 - 27 aprilie 1927)

Născut în comuna Susenii Bârgăului, în anul 1859, fiind primul copil al lui Cirilă Dan și a Mariei Buta. Studiază la școala primară la Suseni și cea trivială la Prund (1864-1865), apoi Școala Normală și Gimnazială la Năsăud (1866- 1878), după care urmează studii teologice la Seminarul teologic ortodox de la Sibiu (1878-1881). În prima parte a activității sale didactice ocupă un post de învățător la Bistrița Bârgăului, iar mai apoi învățător și notar parohial la biserica din Susenii Bârgăului. După decesul preotului ortodox, Ioan Orban, din anul 1896, slujește altarul bisericii din Susenii Bârgăului timp de 30 de ani, având în paralel și funcția de director al Școlii Confesionale (1898-1927). În anul 1898, începe lucrările de construcție a noii biserici, pe care o finalizează în anul 1899, iar în 1906 renovează școala din localitatea natală³⁶. Preot de vocație, dar și un mare luptător pentru libertate, dreptate socială și națională, îl regăsim chemat în judecată, alături de alți intelectuali bârgăuani, Ilarion Bozga, Pavel Beșa și Iacob Oanea, în anul 1894, pentru sprijinirea și poziția lor privind ideile „Replicii” în ziarul Tribuna de la Sibiu. Părintele Eliseu, a fost un personaj activ al Mișcării Memorandiste printre locuitorii de pe Valea Bârgăului. Datorită implicării sale în acțiunile de ordin național, privind binele românilor din Comitat, eruditul patriot a fost ales în mai multe organisme, printre care: Adunarea municipală a Comitatului Bistrița-Năsăud, Comitatul fondurilor grănicerești năsăudene, membru al Partidului Național Român, fiind responsabil cu activitatea acestuia pe Valea Bârgăului, membru al Societății „Transilvania” (1891-1900) cu sediul în Prundu Bârgăului, fondator al băncii „Speranța”, membru în organul de conducere al Despărțământului Astra, ales la data de 28 iulie 1891³⁷. La sfârșitul anului 1918, în calitate de delegat al cercului Năsăud, după ce la data de 7/20 noiembrie, organizează alături de alți preoți sfințirea drapelului gărzii naționale ale Văii Bârgăului, pornește în fruntea unei delegații formate din 100 de locuitori ai ținutului bârgăuan, spre Alba Iulia, alăturându-se astfel celor 100.000 de oameni, care vor împlini dezideratul mult visat, a unei Români întregite la 1 Decembrie 1918³⁸. Astfel, părintele Eliseu Dan, își vede dorința îndeplinită pentru care a luptat timp de patru decenii. Se stinge din viață, la 27 aprilie 1927, fiind înmormântat alături de soția sa, în cimitirul bisericii din satul natal, Susenii Bârgăului.

2. **Preotul Simion Cristea**

S-a născut la data de 8 noiembrie 1937 în comuna Josenii Bârgăului din părinții Petru și Florica. A început Școala la Joseni, Năsăud și Cluj, iar mai apoi a urmat cursurile Facultății de Teologie din Sibiu. După terminarea facultății, în anul 1962, s-a căsătorit cu Eugenia Țarcă și a fost hirotonit preot pe seama parohiei Cușma, din județul Bistrița-Năsăud, unde a slujit 7 ani, până în 1969. Au urmat parohiile din Susenii Bârgăului (1969-1977), Florești-Cluj (1977-1982), iar mai apoi, din anul 1982, preot al parohiei cu hramul „Schimbarea la față” din Cluj-Napoca, de unde se pensionează în anul 2010³⁹. A deținut mai multe funcții de-a lungul vieții sale având calitatea de membru în Consistoriul Arhiepiscopiei Clujului, profesor la Seminarul Teologic din Cluj, consilier cultural al Arhiepiscopiei Clujului, redactor șef la revista „Renașterea”, profesor de religie la Liceul „Traian Vuia” din Cluj, conferențiar la Universitatea Cultural-Științifică din Cluj, iar în domeniul publicistic a colaborat cu mai multe publicații: *Renașterea*, *Telegraful Român*, *Mitropolia Ardealului*, *Plaiuri Năsăudene și Bistrițene*, *Glasul Patriei*, *Răsunetul*, *Mesagerul*, *Balada din Köln*, *Actualitatea Clujeană* (cu 129 de titluri)⁴⁰. În anul 2007, părintele Simion Cristea a primit Titlul de Cetățean

³⁶ Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top...*, pp. 254-255.

³⁷ Ovidiu Olimpiu Dan, „Eliseu I. Dan: Am pus și eu umărul la realizarea Marii Uniri”, în *Răsunetul*, Bistrița, 02/08/2018.

³⁸ Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top...*, p. 255.

³⁹ Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top...*, pp. 156-157

⁴⁰ Dorel Man, *Viața în cuvinte. În onoare Părintele Simion Cristea*, Ed. Iris Mar, București, 2007, pp. 7-10.

de onoare al comunelor Prundu Bârgăului și Josenii Bârgăului, ca o recunoaștere a sa în „Cartea valorilor spiritualității bârgăuane”⁴¹

3. Dinu Flămând

Născut la 24 iunie 1947 în Susenii Bârgăului, apreciat a fi unul dintre cei mai reprezentativi poeți români contemporani, ai județului Bistrița-Năsăud. Începe școala primară în satul natal, iar mai apoi prima clasă de liceu în Brașov, după care continuă la Liceul „Emil Racoviță” din Cluj, pe care îl absolvă în 1965. Fiind atras de litere se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, iar după finalizarea studiilor se mută la București, unde devine unul dintre membrii fondatori ai cenaclului și redactor al revistei Echinox, publicând poezie în Tribuna încă din 1966 și numeroase cronicile literare, articole, traduceri și reportaje în revistele clujene (Echinox și Steaua) în cele bucureștene (*Viața românească*, *Luceafărul*, *România literară*, *Amfiteatru*, *Secolul XX*), dar și în alte orașe, debutul său editorial producându-se în anul 1971, cu volumul de poezie *Apeiron*, Editura Cartea Românească, primind Premiul Festivalului Eminescu pentru cel mai bun volum de debut).⁴² Au urmat numeroase volume de poezii, eseuri și traduceri, fiind prezent în mai multe antologii și dicționare de prestigiu. A făcut parte din colectivul de autori al Dicționarului scriitorilor români coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu⁴³. În 1989 profitând de o invitație a Congresului scriitorilor lusofoni din Lisabona, alege exilul, stabilindu-se în Franța, după ce „denunțase regimul de teroare din România, în diverse interviuri și articole publicate în presa franceză”. Rămâne la Paris, unde cunoscut ca un important ziarist, poet, critic literar și traducător, obține un post la Radio France Internațională (secția română), revenind de multe ori în țară pentru a participa activ la viața literară. Bârgăuanului Dinu Flămând i s-a atribuit, în anul 2003, Titlul de Cetățean de Onoare al comunei natale, Prundu Bârgăului⁴⁴

4.Prof. Mircea Eliade Platon

S-a născut la data de 25 mai 1942 în satul Susenii Bârgăului, în familia Ravecăi și al lui Toma Platon, învățător de elită și director al școlii acelor timpuri. De mic s-a dovedit a fi inteligent și iubitor de carte. A învățat la școala din sat, gimnaziul la Prundu Bârgăului și apoi liceul la Bistrița. Studiile universitare la Facultatea de Filologie din Cluj, calificându-se pentru activitatea didactică. Imediat după absolvire a fost repartizat ca profesor la liceul din Prund unde a funcționat pe o catedră de limba și literatura română până la pensionare, în anul 2005. S-a căsătorit, în anul 1968, cu Maria Bulea din Chiuza, profesoară de matematică la aceeași școală. Astfel cei doi soți, cu româna și matematica, au devenit și au reprezentat o adevărată forță didactică și intelectuală în liceu, dar și în comună și în județ, primind numeroase distincții, premii și onoruri meritate. Au avut doi copii: Radu (inginer silvic, plecat din viață la o vârstă dureros de tânără, ceea ce le-a provocat o rană ce nu s-a putut vindeca niciodată) și Diana, profesoară de engleză la Cluj, căsătorită cu Mihai Tudoran, de la care au și doi nepoți, Mălina și Matei, aceștia fiind lumina și bucuria vieții lor. Profesorul Platon Mircea-Eliade a fost în toată cariera sa un model de dascăl. A condus multe generații de elevi ca diriginte și avea o regulă, ca la absolvire să pregătească un spectacol de teatru, imprimând elevilor săi dragostea față de cultură, colegialitatea și respectul. A fost și director al Clubului Elevilor din Prund, unde a înființat Ansamblul folcloric ”Datina” care a dus și continuă să ducă faima cultural-artistică a locurilor natale. A fost un activ intelectual, publicând numeroase articole pe teme literare, fiind bine cunoscut în mediul didactic bistrițean. Împreună cu alți intelectuali a fost membru fondator și redactor al primei ediții a ziarului local ”Gazeta de Bârgău”. Se stinge , lăsând în urma sa

⁴¹ Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top...*, p. 157.

⁴² Niculae Vrăsmaș, „Bârgăul literar artistic”, în *Răsunetul*, Bistrița, 26/09/2010. Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top...*, p. 351

⁴³ Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top...*, p. 352.

⁴⁴ Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top...*, p. 350.

numeroase articole pe teme literare, la data de 12.12.2015, soțul, tatăl, profesorul, colegul, publicistul, omul, Mircea Eliade Platon.

5 .Prof. Titus Wachsmann – Hogiu

Născut la 6 noiembrie 1943 în comuna Bistrița Bârgăului Titus Wachsmann-Hogiu, a studiat la Școala Pedagogică de Învățători din Cluj, după care a urmat cursurile Facultăților de Filosofie și Filologie (română - germană) la Universitatea „Babeș - Bolyai” din Cluj. A publicat numeroase articole didactice, dar și cărți: Ghid prin Țara Bârgăului, Prorocul Găbriș din Bârgău, Morala rușinii - dezbateri etice pe înțelesul tuturor, Nodul din gât, roman autobiografic, Câteva înțelesuri și interpretări ale omului și sensului vieții, Jurnalul di pe front al lui Leon Tănase, Bârgăuani de top, Cartea cu poze a neamului meu, Între atunci și acum - Confesiunile unui trecător prin politica locală, Sabia lui Johann W., și volumul de poezie Încercări literare timpurii – și câteva mai târzii, fiind printre fondatorii suplimentului “Gazeta de Bârgău.”

Hogiu, din Bârgău, Bistrița, Cluj, Germania, California, prin bogata lui activitate, ca profesor la Liceul „Radu Petrescu” și director la Căminul Cultural din Prundu Bârgăului, inspector școlar, director al Casei Corpului Didactic – Bistrița, sau ca principal militant cultural, fondator și președinte al Fundației Culturale „Valea Bârgăului”. Este descendent al unei vechi și importante familii săsești - familia Wachsmann - străbunicul său Albert Wachsmann fondând prima farmacie pe Valea Bârgăului în 1874, cu numele „Zum Schutzengel” - „La îngerul păzitor”, acesta fiind unul dintre cei mai mari pomicultori ai vremii, un producător de medicamente și de numeroase soiuri de fructe fiind apreciat cu diplome de către mai multe Academii (Berlin, Viena, Londra, Atena, Budapesta), a fost cuprins în importante lucrări de specialitate (Pomologia maghiara, Pomologia română). După o grea suferință, din cauza unei boli necruțătoare, cel care a educat zeci de generații, nemurind în același timp ca nimeni altul plaiurile bârgăuane în cărțile sale, Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului, Titus Wachsmann Hogiu, părăsește această lume la data de 03.05.2016. Tatăl a doi copii care l-au făcut mândru - Titus fiind inginer zootehnist, iar Sebastian doctor în fizică nucleară, cercetător în America, cu patru nepoți - Titus Wachsmann Hogiu va rămâne nu doar în amintirea acestora ci și a întregii Văi a Bârgăului, dar și a Bistriței, prin urmele frumoase pe care le-a lăsat pe pământ.

6. Preotul Dumitru Pugna

Originar din comuna Căianu Mic ,preotul Dumitru Pugna,a slujit și și-a dedicat viața acestui sat încă din 1977 și până în toamna anului 2020.

Pe lângă păstoria sufletelor credincioșilor din sat,era căutat și cunoscut pt. binele pe care îl face prin ruga sa de credincioși din întreaga lume.Conduce lucrările de renovare a bisericii, respectiv: tencuire exterioară în terasit, extinderea corului, tencuire interioară, pictarea bisericii în tehnica numită tempera, de către renumitul pictor Gheorghe Croitoru și încălzire centrală. În anul 2006,este înființată Asociația “Învierea” ,ca o misiune a Părintelui Dumitru Pugna și a familiei sale de a sluji aproapelui, de a întreprinde acțiuni care să vină în sprijinul comunității. Astfel, asociația are ca membrii fondatori familiile copiilor părintelui Dumitru: părintele Gabriel, Nicolae și Ana-Maria, care au format și primul Consiliu Director al Asociației, Părintele Gabriel fiind primul președinte al acesteia.

În 2007 Părintele Gabriel și Părintele Dumitru au hotărât ca pentru a exista mai multă implicare din partea comunității să responsabilizeze membrii acesteia alegând un alt Consiliul Director al Asociației “Învierea”, format din enoriași ai satului.

Doi ani de zile asociația a desfășurat doar activități filantropice: susținerea materială și financiară a unor instituții și a unor familii/persoane aflate în situații de criză (săraci, bolnavi, persoane cu dizabilități, familii cu mulți copii, bătrâni, elevi și studenți cu situații materiale dificile, etc).

Din anul 2008, în urma parteneriatului semnat cu Consiliul Local Prundu Bârgăului, organizația a primit în folosință gratuită spațiul Centrului Multifuncțional din Susenii Bârgăului în care asociația oferă comunității rurale servicii profesionale, specializate.

Pentru a-și putea susține programele, Asociația a dezvoltat programele: Susținători la distanță, prin care persoane din țară și străinătate susțin financiar unul sau mai multe programe ale asociației noastre și programul Voluntariat pentru comunitate – program de responsabilizare socială și dezvoltare a voluntariatului pentru zonele rurale ale județului. Astfel, până în prezent, asociația are peste 40 de voluntari activi care prestează activități și servicii în cadrul asociației. Pe lângă aceste două programe, în anul 2008, Asociația „Învierea” a mai dezvoltat proiecte în următoarele direcții:

1. Dezvoltarea programului prelungit în cadrul Grădiniței cu program normal din Prundu Bârgăului

2. Adaptarea spațiului Centrului multifuncțional Casa Armoniei în vederea obținerii avizelor necesare funcționării și derulării optime a activităților și programelor asociației.

3. Derularea programului TransFormare pentru copii și tineri

4. Programul de suport și instruire pentru părinți

5. Grădinița și Școala – prietene ale copiilor

6. Servicii de masaj și reflexoterapie

7. Dezvoltarea instituțională a organizației

8. Programul Dragostea Bunicilor

Programul Dragostea Bunicilor – este cel mai nou program al asociației „Învierea” și se constituie dintr-o misiune de credință a tuturor celor care activează în cadrul organizației, de a păstra cu dragoste întreaga moștenire spirituală și credința părinților acestui neam. Dacă veșnicia s-a născut la sat, așa cum spune poetul, atunci Dragostea bunicilor noștri constituie modalitatea prin care noi și copiii noștri putem păstra și trăi această veșnicie. Dragostea Bunicilor este cea mai valoroasă moștenire a noastră, transmisă prin ei de la o generație la alta, ea reprezintă esența noastră românească: creștinismul, glia, principiile și valorile noastre, tot ce este autentic și pur, creat de mintea și sufletul românesc. Proiectul este o inițiativă a Asociației „Învierea” care, în parteneriat cu Unitatea Medico - Socială Susenii Bârgăului și-a propus să responsabilizeze comunitatea rurală, atât vis a vis de nevoile și problemele cu care se confruntă populația vârstnică, cât și față de moștenirea culturală și spirituală a Văii Bârgăului și satului românesc în general fiecare bunic va avea câte 3 nepoți care vor proiecta pentru bunici activități/acțiuni care să le aducă bucurie, să-i „activeze”, să-i scoată din singurătatea unei bătrâneți petrecute departe de cei dragi. Pentru aceasta nepoții trebuie să petreacă cât mai mult timp cu bunicii lor pentru a reuși să-i cunoască foarte bine, pentru a le afla poveștile de viață. Cele mai multe dintre ele constituie adevărate lecții de viață, la fel cum o lecție de viață rămâne întreaga activitate a preotului Dumitru Pugna.

Bibliografie

Eugenia Bâlea, *Perspectiva vieții rurale asupra Primului Război Mondial*, Cluj-Napoca, 2004

Dorin Dologa, Contribuții la istoricul Bisericii din Susenii Bârgăului, *Annualul Bârgăuan*, Nr. 5, Editia 2015

Ovidiu Olimpiu Dan, „Eliseu I. Dan: Am pus și eu umărul la realizarea Marii Uniri”, în *Răsunetul*, Bistrița, 02/08/2018.

Ion I. Lapedatu, „Finanțele private din Ardeal”, în *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928*, vol. I, București, 1929,

Vasile Leb, *Biserica și implicare. Studii privind istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Limes, Cluj, 2000

Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II / O-Z, 1967

Virgil Șotropa, Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor nășăudane...*

Alexandru Vidican, *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița, Monografie - Album*, Ed. Karuna, Bistrița, 2008

Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top*

Dana Văran, *Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului, în Anuarul Bârgăuan, anul 1, nr. 1, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011*

Niculae Vrăsmaș, „Bârgăul literar artistic”, în *Răsunetul*, Bistrița, 26/09/2010

A.N.B.-N., *Fond Oficiul parohial ortodox român Susenii Bârgăului*

A.N.S.J.B.N., *fond Oficiul parohial ortodox Bistrița-Bârgăului, Reg. „Istoria comunei Borgo-Bistrița” de popa Vasile Pavel*

Anexe

Imagine –Biserica Înălțarea Domnului, Suseii Bârgăului

Imagine –Biserica Înălțarea Domnului, Suseii Bârgăului

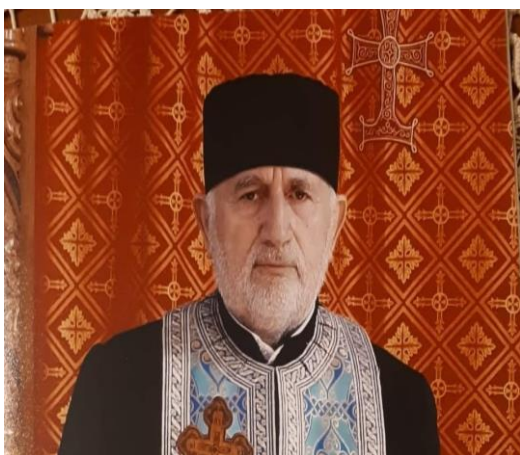

Imagine –Interiorul Bisericii Înălțarea Domnului, Suseii Bârgăului

Imagini cu comunitatea ortodoxă

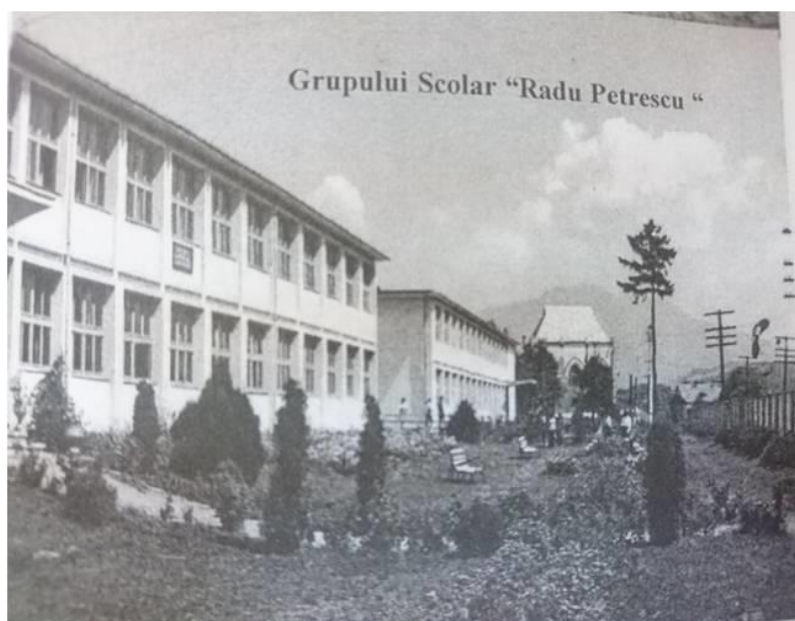

Preotul Pugna Dumitru

Imagine- Școala Gimnazială Susenii Bârgăului

Imagine Grup Școlar Radu Petrescu în trecut.

Imagine Școala Veche Prundu Bârgăului

Școala Primară Prundu Bârgăului în prezent.

ISBN 978-630-6502-85-1
Editura Meritocrat Cluj-Napoca
meritocracj@gmail.com

